

Potpukovnik

mr VLADIMIR ŠEPEC

O pojmu „početni period rata”

U raznim teorijskim i stručnim, domaćim i stranim radovima, u kojima se razmatra rat daje se određena periodizacija rata na faze, etape ili periode rata.¹ Naša normativna teorija vrši, takođe periodizaciju ratova i to na: početni period, dalji tok i završni period rata.

U ovom radu se nastoji da se na jedan od mogućih načina analizira i definiše pojam „početni period rata”.

Pre analize pojma „početni period rata”, bilo bi metodološki korektno analizirati i definisati pojam „period rata”. U našoj vojno-stručnoj literaturi taj pojam se različito definiše. Tako na primer, u *Vojnom leksikonu* daje se sledeća definicija:

„Periodi rata, vremenska razdoblja u kojima se ostvaruju *strategijski ciljevi* koji bitno opredeljuju tok i ishod rata. Imaju svoje karakteristike (političke, organizacione, vojne) kojima se međusobno razlikuju, a različiti su i po trajanju. Jasnije se ističu *početni period rata* i *završni*; međuperiodi se označavaju najčešće brojevima ili značajnim događajima.”²

Navedeni primer je nedovoljan za jednu valjaniju analizu ali se, ipak, može izdvojiti kriterijum na osnovu kojeg je obavljena periodizacija rata, odnosno podela rata na određene periode.

Kriterijum za klasifikaciju je: realizacija strateških ciljeva rata u određenom periodu; ili raspolaganje strateškom inicijati-

¹ Admiral flote Branko Mamula, u svojoj studiji *Savremeni svijet i naša odbrana* (Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985) upotrebljava sintagme: *početna faza* i *završna faza rata*.

² *Vojni leksikon*, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1981, str. 389.

vom (bez obzira ko je ima), a prelazak strategijske inicijative od jednog učesnika u ratu na drugog predstavlja završetak jednog perioda i započinjanje drugog; ili karakteristike borbenih dejstava u određenom periodu rata, gde je strategijska inicijativa samo jedna od tih karakteristika.

Poznato je da je rat izuzetno složena društvena pojava, pa je skoro nemoguće dati opštevažeći kriterijum za periodizaciju rata. Zato možemo konstatovati da se rat na periode može deliti prema različitim kriterijumima (ciljevi, vreme, snage, sadržaj itd.), najčešće na osnovu više kriterijuma, a koji su, često, različiti za učesnike u ratu (agresora i branioca).

Sem iznetog, treba poći od saznanja da se početni period rata izdvaja nekim svojim osobenostima. Početni period rata imao je u prošlosti različiti značaj i reperkusije na konačan ishod rata. Drugi svetski rat i lokalni ratovi vođeni posle njega istakli su početni period rata kao veoma složen i značajan deo rata, od čijeg ishoda je u najviše slučajeva zavisio i ishod rata u celini. Dosadašnja ratna praksa je pokazala da je ishod početnog perioda rata najviše zavisio od preduzetih mera i izvršenih priprema u miru za brz prelazak društva na ratno stanje i vođenje, po potrebi, dugotrajnog iscrpljujućeg rata.

Početni period rata bio je presudan kako za velike, tako još više za srednje i male države. Zbog toga ga razmatraju savremene vojne doktrine kao najznačajniji deo rata, ali se istovremeno svi pripremaju i za naredni period (tok) rata. Ovim iskazima ukazano je na značaj početnog perioda rata. Već je rečeno šta je cilj ovog napisa, međutim, analizu i definisanje pojma „početni period rata” moguće je obaviti na različite načine.

Prvi od mogućih načina je semantička (jezička) analiza sintagme „početni period rata”.

Tako na primer, reč *period* (grčki: peri, odnos-put; periodos-hod unaokolo; obilaženje, obilazak)³, pored ostalog, znači i: doba, odsek, deo vremena.

Jedna od mogućih definicija pojma „rat” je: „*rat*, kompleksan, intenzivan i masovan sukob država, vojno-političkih saveza ili različitih društvenih snaga unutar jedne zemlje u kojem se masovno i organizovano primenjuje oružano nasilje i *vodi oružana borba* radi ostvarivanja određenih političkih, ekonomskih i vojnih ciljeva klasa, država i naroda.”⁴

³ Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, „Prosveta”, Beograd, 1980, str. 690.

⁴ *Vojni leksikon*, str. 508.

Očigledno je da nam samo semantički pristup, definisanjem pojedinačnih pojmova ili reči — termina neće dati dovoljno podataka da se detaljnije sagleda pojam „početni period rata”.

Zato ćemo se opredeliti za metodu specijalizacije pojma.⁵ U analizi i definisanju pojma „početni period rata” potrebno je poći od postojećih definicija.

U knjizi *Početni period rata* izložena je jedna opisna definicija:

„U drugom svetskom ratu *početni period rata* predstavljao je, po pravilu, relativno kratki vremenski period koji su sačinjavale napadne i odbrambene operacije velikih razmera, u kojima su učestvovali svi taktički, operativni i operativno-strategijski sastavi koji su razvijeni do početka rata, radi dostizanja bližih strategijskih ciljeva i jednovremeno sa ovim zemlje u ratu su, sa jedne strane, preduzimale ceo kompleks prvorazrednih mera u mobilizaciji za rat unutrašnjih resursa zemlje, a sa druge strane, nizom spoljnopolitičkih akcija u odnosu sa protivnicima, saveznicima i neutralnim zemljama za učvršćenje međunarodnih pozicija.”⁶

U sovjetskoj *Vojnoj enciklopediji* navedena je sledeća definicija:

„*Početni period rata* — to je vreme u toku kojeg su zaraćene države izvodile borbena dejstva grupacijama oružanih snaga koje su bile razvijene do početka rata, radi dostizanja bližih strategijskih ciljeva u početku rata ili stvaranja povoljnih uslova za uvođenje u rat glavnih snaga i izvođenje narednih operacija. Istovremeno su preduzimane različite mere iz oblasti mobilizacije i strategijskog razvoja oružanih snaga, mobilizacije za rat svih resursa zemlje i spoljnopolitičke akcije u odnosu na neprijatelje, savezne i neutralne zemlje za učvršćivanje sopstvenih međunarodnih pozicija.”⁷

⁵ „U specijalizaciji mišljenje se kreće od shvaćenog opšteg jedinstvenog predmeta, ili opšteg pojma ka shvatanju posebnih predmeta ili posebnih odredaba predmeta, odnosno pojmova.

Kao proces mišljenja i kao metoda saznanja, specijalizacija pojma se sastoji: a) u analizi predmeta, odnosno pojma u kome se razlikuju opšte i posebne odredbe;...

b) u konkretizaciji i shvatanju opšteg shvatanjem posebnog i individualnog koje se sadrži u datom opštem predmetu, odnosno u njegovom pojmu;

c) u sintetičkom shvatanju ukupnosti posebnih odredaba opšteg predmeta, odnosno njegovog pojma.” (Dr Bogdan Šešić, *Opšta metodologija*, „Naučna knjiga”, Beograd, 1971, str. 73.)

⁶ Grupa autora, *Početni period rata*, Ministarstvo odbrane SSSR, Moskva, 1974, str. 135.

⁷ *Vojna enciklopedija*, Ministarstvo odbrane SSSR, Moskva, 1978, tom 5, str. 554-555.

U našoj *Vojnoj enciklopediji* piše:

„*Početni period rata*, vremensko razdoblje u toku kojeg otpočinju ratna dejstva i najčešće se ispoljavaju osnovni strategijski planovi zaraćenih strana. Počinje, obično, prvim udarom, da bi posle kraćeg ili dužeg vremena prerastao u rat najširih razmera, čiji tok i ishod zavise često od drukčijih okolnosti i činilaca u poređenju s onima koji se uzimaju u obzir u početnom periodu rata. Nekada, međutim, rat može, da se završi prvim udarom.⁸

U *Vojnom leksikonu* data je sledeća definicija:

„*Početni period rata*, razdoblje od otpočinjanja ratnih dejstava do punog razvoja oružanih snaga i drugih struktura društva, odnosno do ispoljavanja strategijskih planova zaraćenih strana. Počinje obično *prvim udarom* i ubrzo prerasta u rat najširih razmera. Agresor najčešće teži da to istovremeno bude i kraj rata primenom doktrine *munjevitog rata* i politike svršenog čina. Poseban značaj ima *strategijsko iznenađenje*. Drugačiji u svakom ratu, bitno različiti za agresora i žrtvu agresije. Najkritičniji je period rata, od kojeg umnogome zavisi njegov dalji tok i ishod.”⁹

Sem, navedenih definicija navodimo i razmatranje početnog perioda rata Sokolovskog, koji u knjizi *Vojna strategija*, navodi sledeće:

„Naša vojnoteoretska misao je u predratnim godinama formirala pravilan zaključak o metodama započinjanja budućeg rata. Smatralo se da će u savremenim uslovima ratovi, po pravilu, otpočinjati iznenadno, bez zvanične objave rata. Međutim, iz te postavke nisu izvučeni pravilni zaključci u pogledu određivanja sadržaja i karaktera početnog perioda rata. Pod *početnim periodom rata* (podvukao V.Š.) podrazumevao se vremenski razmak od početka ratnog dejstva do uvođenja u operaciju (rat) osnovne mase oružanih snaga.

Računalo se da početni period rata treba da traje od 15 do 20 dana od momenta početka rata. Pretpostavljalo se da će se u ovom periodu voditi borbena dejstva jedinica za zaštitu i borba za prevlast u vazдушnom prostoru uz jednovremeno izvođenje mobilizacije, koncentracije i razvoja novih snaga. Mislilo se da će ratna dejstva u početnom periodu rata biti ograničenih razmera. To pogrešno gle-

⁸ *Vojna enciklopedija*, drugo izdanje, tom 6, Redakcija Vojne enciklopedije, Beograd, 1973, str. 752.

⁹ *Vojni leksikon*, str. 404.

danje na sadržaj početnog perioda rata negativno je uticalo na pripremu naših oružanih snaga.”¹⁰

Sigurno je da navedene definicije pojma „početni period rata” nisu dovoljne da se izvrši jedna detaljnija analiza, koja bi poslužila za njegovo valjano definisanje. Sem toga, njihov sadržaj (potpuno ili delimično) ne odgovara našem shvatanju početnog perioda rata. Složenost definisanja ovog pojma proističe iz same prirode rata, koji je danas primio obeležja totalnog društvenog fenomena. Naši doktrinarni i teorijski dokumenti nisu, takođe, dali eksplicitno definiciju ovog pojma, ali vrše periodizaciju rata i prezentiraju osnovna obeležja početnog perioda rata u ONOR-u.

Na osnovu navedenih definicija i opisa početnog perioda rata (u citiranim materijalima), kao i na osnovu zvaničnih i nezvaničnih materijala, koji obrazlažu na različite načine ovaj period rata, moguće je izvršiti sledeću operacionalizaciju pojma „početni period rata”.

1. Početni period rata ima neke svoje *bitne odlike* — obeležja ili odredbe, koje se načelno mogu klasifikovati na opšte, posebne i pojedinačne, zavisno od toga da li su to obeležja rata u celini ili, najčešće, samo početnog perioda.

Opšte odlike su:

— u početnom periodu rata (kao i u drugim periodima rata) agresor i žrtva agresije žele da postignu odgovarajuće (suprotne) *strategijske ciljeve* (političke, ekonomske, vojne i dr.). Zavisno od agresora, vrste agresije i rata ciljevi će biti više ili manje radikalni;

— *snage* (ljudske i materijalne) koje učestvuju u početnom periodu su, najvećim delom, pripremljene do početka rata i predstavljaju tzv. prvi strategijski ešelon. Težnja agresora će biti da angažuje u tom periodu što veće snage, a branioca da mu suprotstavi adekvatne snage;

— *prostor* na kojem će se odvijati početni period rata može biti cela teritorija zaraćenih strana ili samo njihovi delovi, i

— *vreme*, kao trajanje, odnosno deo, faza, etapa ili period rata. Agresor i branilac težiće da ovaj period traje što kraće, a agresor će najčešće nastojati da ovaj period rata ujedno bude i završni period.

¹⁰ Sokolovski, *Vojna strategija*, (prevod sa ruskog), Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1965, str. 200.

Posebne odlike su:

— *strategijska inicijativa* je uvek u početnom periodu rata na strani agresora. Teorijski i praktično, agresor je uvek u prednosti u pogledu izbora vremena, snaga, pravaca i načina dejstva, te ciljeva koje želi da realizuje u početnom periodu rata;

— svaki agresor težiće da u početnom periodu rata postigne *iznenađenje*,¹¹ a prema mogućnosti i *strategijsko*;

— *borbena dejstva* biće velikog intenziteta od samog početka, uz primenu raznovrsnih oblika manevra, a učesnici će biti svi vidovi, rodovi i službe kako oružanih snaga agresora tako i branioca, i

— početni period rata će, skoro uvek, imati *veliki odraz* (značaj) na dalje vođenje rata pa i na krajnji ishod rata, zato se i smatra da je to najkritičniji period rata.

Pojedinačne odlike biće najverovatnije različite u svakom konkretnom slučaju početnog perioda rata.

2. Sadržaj¹² početnog perioda rata različit je za agresora, odnosno žrtvu agresije. Posmatrajući branioca osnovni sadržaji početnog perioda rata su:

— odbrambene operacije (u određenim uslovima i napadne) operacije protiv vazdušnog desanta, protiv pomorsko-vazdušnog desanta, operacije snaga protivvazdušne odbrane i druge operacije i samostalni masovni bojevi i borbe na frontu, privremeno zaposednutoj teritoriji i vlastitoj pozadini biće primarni sadržaji početnog perioda rata. Sva ta dejstva povezuju se jedinstvenim vojnostrategijskim ciljem i jedinstvenom zamisli izvođenja, tj. počće da se izvode prema planovima koji su pripremljeni u miru;

— mobilizacija oružanih snaga će, najčešće, biti sadržaj početnog perioda rata sem, u slučaju kada branilac uspe da izvrši opštu mobilizaciju oružanih snaga pre otpočinjanja agresije. Međutim, agresor će uvek nastojati da agresijom preduhitri otpočinjanje mobilizacije, odnosno jedan od ciljeva će mu biti sprečavanje izvršenja mobilizacije oružanih snaga branioca;

¹¹ Ovo se posebno apostrofira zbog mogućnosti angažovanja tzv. gotovih snaga (gde KoV ima i do 75% oklopno-mehanizovanih jedinica) i upotrebe ostalih visokopokretnih snaga kao što su: vazdušnodesantne i prenosne, i mornaričcodesantne jedinice. Od izuzetnog značaja su i mogućnosti ratnog vazduhoplovstva i raketnih jedinica.

¹² *Sadržaj pojma ne čine odredbe samih predmeta nego sadržaj pojma, kao subjektivne zamisli objektivne stvari, čine misaone odredbe kao misaoni odrazi odredaba predmeta*". (Dr B. Šešić, OSNOVI LOGIKE, „Narodna knjiga”, Beograd, 1971, str. 144).

Okavo shvaćen sadržaj pojma nije jednostavno aplicirati na socijalne pojave, pa je moguće sadržaj pojma „početni period rata” i drugačije razmatrati.

— strategijski razvoj oružanih snaga će, takođe, često biti sadržaj početnog perioda rata. Pravovremeni strategijski razvoj oružanih snaga, posebno jedinica predviđenih za dejstvo na strategijskim i osnovnim operativnim pravcima, kao i protiv krupnih desanata, jedan je od najznačajnijih preduslova za uspešno suprotstavljanje agresiji i realizovanje planiranih ciljeva oružane borbe u početnom periodu rata. Zato će branilac uvek nastojati da završi strategijski razvoj za početni period rata u celini pre otpočinjanja agresije. Mobilizacija i dovršenje strategijskog razvoja čine jedinstvenu strategijsku radnju;

— mobilizacija osnovnih organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica, radnih i mesnih zajednica, društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija biće, verovatno, uvek sadržaj početnog perioda rata, a njen cilj je da se celokupni ljudski i materijalni potencijali društva, prema pripremljenim planovima, pravovremeno i organizovano dovedu u stanje spremnosti za vođenje rata, i za rad u ratnim uslovima, i

— spoljnopolitičke aktivnosti (regulisanje savezništva i dr.) takođe će uvek biti sadržaj početnog perioda rata radi stvaranja povoljnih spoljnopolitičkih uslova za uspešno vođenje rata.

Početni period rata se sigurno ne iscrpljuje navedenim sadržajima. Otklanjanje posledica od masovnih udara agresora, neoružano suprotstavljanje agresoru i dr., takođe će biti njegovi sadržaji. Međutim, smatramo da su istaknuti *osnovni* sadržaji početnog perioda rata.

3. Imajući u vidu iskustva iz drugog svetskog rata i lokalnih ratova vođenih posle njega, te najnovijih doktrinarnih i strategijskih opredeljenja vodećih blokovskih sila moguće je, načelno, dati *strukturu početnog perioda rata*, tj. karakteristike dejstva napadača, a to su:

— maksimalno moguća koncentracija oružanih snaga za početnu napadnu operaciju, tj. agresor će nastojati da sve raspoložive snage uključi u agresiju, pri čemu će većinu snaga (posebno oklopno-mehanizovanih) angažovati na težištu — pravcu glavnog udara i u prvom strategijskom ešelonu. Na taj način agresor će nastojati da postigne što veću silinu udara u početnom periodu rata ili bolje rečeno u prvom danu i prvom času napada, sa ciljem da što pre razbije glavne snage oružanih snaga branioca, da realizuje i ostale strategijske ciljeve i da postigne što veći moralni efekat;

— agresor će masovno angažovati avijaciju u prvom danu rata i prvom času napada sa ciljem da odmah ostvari prevlast u vazдушnom prostoru i time obezbedi brzu realizaciju ciljeva početnog peri-

oda rata i rata u celini. Međutim, zavisno od situacije moguće je da težišni ciljevi avijacije agresora u početku agresije budu dezorganizacija mobilizacije, strategijskog razvoja oružanih snaga, sistema rukovođenja i komandovanja¹³, materijalnih potencijala i nanošenje što većih gubitaka prvom strategijskom ešelonu branioca;

— u tzv. početnom udaru, ali i u narednim borbenim dejstvima, agresor će masovno koristiti i artiljerijsko-raketne jedinice kojima, takođe, može da dejstvuje po celoj teritoriji branioca;

— postoji realna mogućnost upotrebe nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja,¹⁴ ali sa kakvom se verovatnoćom može očekivati upotreba tih oružja u početnom periodu rata zavisi od brojnih konkretnih uslova, a pre svega od vrste rata i ciljeva agresije;

— sem iznetog, u početnom periodu rata, da bi se povećao tempo napada, korišćiće se vazdušni desanti od strategijskog do taktičkog nivoa, zatim operativno-manevarske grupe i kopneno-vazdušne prepadne grupe, kao i različita diverzantska dejstva u pozadini branioca. Pored toga, oružane snage potencijalnih agresora raspolažu velikim vatrenim i manevarskim mogućnostima;

— na pomorskom vojištu, od samog početka agresije, mogu uslediti intenzivna dejstva pomorskih, vazduhoplovnih, pomorsko-desantnih, vazdušnodesantnih i specijalnih snaga agresora radi postizanja prevlasti na moru, izolacije branioca sa mora i sprečavanja podrške ratne mornarice snagama kopnene vojske na primorskom krilu;

— agresor će intenzivno koristiti specijalne snage radi ometanja ili sprečavanja mobilizacije, strategijsko-operativnog razvoja i pregrupisavanje snaga branioca i stvaranja povoljnijih uslova za prodor glavnih snaga koje dejstvuju s fronta;

— nivo korišćenja elektronike koja obezbeđuje uspešan rad borbenih i neborbenih sistema je svakim danom sve veći. To, s jedne strane, povećava efikasnost tih sistema, a s druge, povećava njihovu osetljivost na namerno elektronsko ometanje i obmanjivanje, a pre svega na elektronsko izviđanje. Zato će agresor obilato koristiti snage za protivelektronsku borbu sa ciljem da naruši braniocu efikasnost sistema PVO, POB, PDB, rukovođenja i komandovanja i dr. ali i da zaštiti sopstvene sisteme koji u svom radu koriste elektroniku i deo elektromagnetskog spektra, i

¹³ U nekim doktrinama javljaju se pojmovi „onesposobljavajući i obezglavljujući udari, koji imaju za cilj uništavanje vrhovnih i strategijskih komandi”.

¹⁴ Moguća je upotreba i drugih vrsta oružja za masovno uništavanje.

— zavisno od nastupanja glavnih snaga i privremenog zaposedanja delova teritorije branioca, agresor će težiti da, angažovanjem jakih snaga, učvrsti postignute uspehe i da obezbedi funkcionisanje okupacionog sistema.

Iz iznetog se mogu izdvojiti i osnovni *strategijski problemi koje treba da rešava branilac*. Cilj ovog rada nije da se oni detaljnije analiziraju, već se samo taksativno ističu neki od tih problema:

— stalno praćenje i izučavanje potencijalnih agresora, s težnjom da se otkriju njihove slabosti. Temeljno poznavanje politike i ratnih doktrina agresora, njihovih oružanih snaga i mogućnosti preduslov je da se realno procene ciljevi agresije i načini njihove realizacije, odnosno da se preduzmu adekvatne pripreme;

— preduzimanje mera i postupaka čiji je cilj da se eliminiše mogućnost strategijskog iznenađenja agresora, ili svođenje na što manju meru njegovih efekata. U okviru sprečavanja iznenađenja, uz stalnu borbenu gotovost oružanih snaga i ostalih delova društva, posebno značajno mesto ima obaveštajno obezbeđenje;

— za branioca je, u početnoj strategijskoj odbrambenoj operaciji, posebno značajno kako da izvrši grupisanje i raspored snaga, tj. kako da se suprotstavi početnom napadu agresora, da „preživi” prve masovne udare i da sačuva glavne svoje snage. U okviru tog problema treba rešiti i sledeće: kojim snagama i sredstvima (struktura, vid i rod jedinica) započeti strategijsku odbrambenu operaciju, gde pružiti odsudnu odbranu (da li na granici ili po dubini), kako organizovati odbranu (da li po pravcima ili po pojasevima) i kako organizovati što aktivniju odbranu;

— naredni problemi za branioca su: kako u odbrambenoj operaciji zaštititi glavne grupacije oružanih snaga od dejstva agresora iz vazdušnog prostora (problem PVO); kako zaustaviti masovni napad agresorovih oklopno-mehanizovanih snaga (problem POB); kako organizovati borbu protiv vazdušnih desanata (problem PDB); organizovanje odbrane protiv pomorskih i pomorsko-vazdušnih desanata (problem pomorske odbrane); kako zaštititi svoje sisteme i sredstva od protivelektronskih dejstava agresora, odnosno kako narušiti rad agresorovih elektronskih sistema i sredstava (problem PEB); kako organizovati stabilnu odbranu u protivnuklearnom smislu (problem PNHBO); kako se zaštititi od snažnih vatrenih udara agresora, odnosno kako mu smanjiti velike manevarske mogućnosti (problem inženjerskog obezbeđenja i pripreme i uređenja teritorije za potrebe oružane borbe); kako organizovati borbu protiv diverzanata, protiv terorističkih dejstava, odnosno snaga specijalnog rata i dr;

— posebno značajan problem za branioca je kako da obezbedi neprekidno i efikasno funkcionisanje sistema rukovođenja i komandovanja;

— da bi se obezbedio kontinuitet oružane borbe neophodno je završiti (ako to branilac nije uspeo pre otpočinjanja agresije) mobilizaciju i strategijski razvoj oružanih snaga i mobilizaciju svih resursa društva za rat, gde je obezbeđenje masovnog učešća naroda¹⁵ u oružanoj borbi primarni zadatak.

Izneti problemi branioca nisu jedini. Može ih biti i više, i to ne manjeg značaja. Međutim, sigurno je da će ih biti znatno manje ako se u miru sprovedu planske i sveobuhvatne pripreme celokupnog društva za rat.

4. Jedan od mogućih zaključaka je da se početni period rata ne može fiksirati vremenskim intervalom. Njegovo trajanje, i za agresora i za napadača, može biti različito i ono zavisi od brojnih činilaca, koji će uticati na to da za njih ono ima različita obeležja.

Ipak, uočljivi su *bitni činioci koji opredeljuju trajanje početnog perioda rata*. Oni se uslovno mogu podeliti na opšte i posebne.

Opšti činioci:

— tehničko-tehnološki razvoj omogućio je razvoj novih borbenih i neborbenih sredstava koja su uticala na izmenu karaktera rata. Borbena dejstva su dobila izrazito manevarski i dinamičan karakter. To je omogućilo da se ciljevi rata mogu realizovati u kraćem vremenu, pa je početni period rata značajno dobio na svojoj vrednosti;

— ekonomski činioci su uvek bili limitirajući. Veliki troškovi rata (jedan dan rata je sve skuplji) dovode u pitanje njegovo vođenje u savremenim uslovima i za najbogatije države, zbog čega se insistira na kratkotrajnosti rata, što ponovo naglašava ulogu počet-

¹⁵ Prema našem osnovnom doktrinarnom dokumentu za pripremanje i vođenje oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu masovno učešće stanovništva u raznovrsnim oblicima borbe i opštenarodnog otpora glavno je obeležje opštenarodnog odbrambenog rata i odlučujući uslov pobeđe nad svakim agresorom.

Radi toga neophodno je realizovati tri principa masovnosti u oružanoj borbi: — JNA i TO se, u skladu sa potrebama, povećavaju do najvećih mogućih razmera i menjaju međusobni brojčani odnos;

— veličina oružanih snaga i njihovo narastanje u pojedinim periodima rata i stepen angažovanja stanovništva u oružanoj borbi treba da obezbede uspešno i neprekidno vođenje oružane borbe na celom našem ratištu, i

— masovnim učešćem stanovništva u oružanoj borbi postiže se brojčana nadmoćnost nad oružanim snagama svakog agresora u svim ratnim uslovima i u svim periodima rata.

nog perioda rata. Ovde je nužna i napomena da će žrtve agresije često biti prinuđene da nametnu agresoru dugotrajan i iscrpljujući rat, i

— politički činioci će, takođe, uticati na dužinu trajanja rata. Između ostalog, svetsko javno mnjenje oštro reaguje na primenu sile i rata u međunarodnim odnosima. Zato će agresor nastojati da što pre postigne ciljeve rata i svetsko javno mnjenje stavi pred svršen čin (tzv. politika svršenog čina).

Posebni činioci:

— ko je agresor (agresori), vrsta agresije (zavisno od cilja) i da li je u okviru lokalnog, regionalnog ili svetskog rata;

— da li se od početka agresije upotrebljava oružje za masovno uništavanje (sigurno je ovaj činilac u neposrednoj vezi sa prethodnim);

— da li je postignuto iznenađenje, tj. koliki je stepen (strategijski ili manji) postignutog iznenađenja;

— nivo pripremljenosti snaga opštenarodne odbrane i društvene samozaštite za rat;

— nivo pripremljenosti osnovnih organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica, radnih i mesnih zajednica, društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija (pre svega ekonomskog i političkog sistema) za rad u ratnim uslovima, tj. priprema društva u celini za rat:

— koliki je uticaj „specijalnog rata” (subverzivne delatnosti) na pripreme, stanje i prelazak društva na ratni režim rada i života, i drugi mogući posebni i pojedinačni činioci koji će zavisno od konkretnih uslova, verovatno, biti vrlo različiti.

U skladu sa iznetim moguće je dati predlog definicije¹⁶ pojma „početni period rata”:

¹⁶ „U suštini definisanje je tačno misaono shvatanje predmeta pomoću pojmova — sudova kojima se shvata određeni predmet, njegov pojam i termin kojim se taj predmet i taj pojam označavaju ...

Osnovna pravila definisanja su:

1) *definicija mora biti pozitivna*, tj. ... definicija se mora služiti pozitivnim pojmovima; ...

2) *definicija mora biti predmetna i sadržajna*, tj. njom se mora shvatiti sam predmet i sam sadržaj pojma, odnosno značenje termina; ...

3) *prava predmetna i sadržajna definicija mora biti svestrana* zato što su predmeti kompleksi raznovrsnih činilaca; ...

4) *prva definicija mora biti suštinska*, tj. njom se mora shvatiti suština predmeta, njegovi bitni činioci; ...

5) *definicija dijalektički složenih i razvojnih predmeta i sama mora biti dijalektički složena i razvojna*; ...

6) *pravilna definicija mora biti ekvivalentna ili srazmerna*; ...

Početni period rata je vremenski period rata, počinje agresijom, a završava prelaskom društva na ratni režim rada i života. U njemu se realizuju početni strategijski ciljevi odbrane zemlje izvođenjem raznovrsnih operacija i samostalnih masovnih bojeva i borbi, koje izvode snage razvijene do početka agresije. Istovremeno, svi resursi društva se mobilizuju, tj. prelaze na ratni režim života i rada, a diplomatskim aktivnostima se utvrđuje novonastali međunarodni položaj zemlje. Njegovo vremensko trajanje može biti različito, zavisi od brojnih opštih i posebnih činilaca, prvenstveno od karaktera agresije, upotrebe oružja za masovno uništavanje, stepena iznenađenja i od nivoa i sveobuhvatnosti mirnodopskih priprema društva za rat. Može da ima značajan uticaj na dalje vođenje rata, pa i na krajnji ishod rata.

Uočljivo je da u ovoj definiciji ima nekoliko hipotetičkih stavova. Pre svega to je određenje aktivnosti kojom se završava početni period rata. Tako na primer, može se dogoditi da se rat završi, a da celokupno društvo nije prešlo na ratni režim rada i života. Međutim, to je ekstreman slučaj koji se ovde ne uzima u obzir, tj. zadovoljićemo se time da definicija obuhvati najčešće slučajeve. Realizacija strategijskih ciljeva u početnom periodu rata može, takođe, da bude različito tretirana. Prelazak društva na ratni režim rada i života može se završiti, a da se ne realizuju ostali početni strategijski ciljevi. I to će biti verovatno ređi slučaj. Ostali stavovi u definiciji su manje sporni ili uopšte nisu sporni, odnosno mogu se podići na nivo suda. Sve to ukazuje na složenost i teškoće pri definisanju ovog pojma.

Nužno je naglasiti da je pojam „početni period rata” razmatran sa stanovišta branioca i da ova definicija ne mora biti identična sa definicijom početnog perioda rata sa stanovišta agresora.

Očigledno je da bi za preciznije definisanje pojma „početni period rata” morali, prethodno, precizno definisati i brojne druge pojmove, kao što su: period rata, početak agresije, strategijski ciljevi rata, mirno, vanredno i ratno stanje itd. To u ovom radu nije urađeno, jer bi to zahtevalo mnogo više prostora. Uostalom, pretenzija autora i nije bila da dâ iscrpnu i sveobuhvatnu analizu i definiciju pojma o kome je reč, već da podstakne raspravu i ukaže na jedan od mogućih načina analize i definisanja pojma „početni period rata”.

7) *pravilna definicija mora biti akurata*, tj. ona mora sadržavati samo bitne i nužne odredbe predmeta, odnosno njegovog pojma;

8) *pravilna definicija mora biti dijalektička* bar u tom smislu što se jedan predmet, odnosno njegov pojam, mora određivati drugim različitim pojmovima.” (Dr B. Šešić, *Opšta metodologija*, str. 126-130).

SUMMARY

ON THE IDEA OF THE „INITIAL PERIOD OF WAR”

The author of the article is trying, by specifying the idea, to analyse and define the idea of the „initial period of war”, making use in this attempt also of the existing definitions and descriptions of contents of the idea.

The initial period of war has its basic characteristics, such as: corresponding (counterpoised) strategic aims of the attacker and defender; forces engaged in the initial period of war, the most of them prepared before the start of the war; area in which combat operations are carried out; the length of duration of the initial period of war, that can be rather limited, because both the attacker and the defender tend to make it as short as possible; strategic initiative is in the initial period of war always on the side of the attacker; the initial period of war almost invariably has a great impact to the further course of war.

The basic contents of the initial period of war are: operations of all kinds and conducted on all levels; mobilization and strategic deployment of the armed forces; transition of all structures of society to functioning in war conditions; external political activities; elimination of results of massive strikes carried out by the aggressor; etc.

Essential elements that determinate the length of duration of the initial period of war are: technical-technological development which makes possible that the combat operations will be highly dynamic, so that aims of war can be realized in a short time; great war expences and political factors that make limitations; type of aggression and war; degree of the attained surprise; level of preparedness for war of the defender's armed forces and of all the other structures of society; and the impact of „special warfare” forces on the preparations for war, situation and transition of society to the war conditions of work and life.

At the end of the article the following definition is given:

„THE INITIAL PERIOD OF WAR is a period which starts with an aggression and ends with the transition of society to war conditions of work and life. During this period are realized initial strategic aims of defence of the country, by carrying out of different types of operations and independently fought massive combats and battles, by forces deployed before the start of the aggression. At the same time all resources of society are mobilized, i.e. they make their transition to war conditions of life and work, while the new international position of the country is by diplomatic activities assessed. The length of duration of this period depends on numerous general and specific factors, first of all on the nature and character of the aggression, on the use of mass destruction weapons, on the degree of attained surprise, and on the level and universalness of peace-time preparations of society for war. This period can have a significant impact to the further course of war, and even to its outcome.”

RESUME

DE LA NOTION „PHASE INITIALE DE LA GUERRE”

Par l'application de la méthode de spécialisation de la notion, l'auteur tente d'analyser et de définir la notion de „phase initiale de la guerre”, en se référant aux définitions existantes et aux descriptions des contenus englobées par cette notion.

La phase initiale de la guerre a ses caractéristiques essentielles, telles que: les objectifs stratégiques (opposés) de l'agresseur et du défenseur; les forces prenant part à la phase initiale de la guerre sont préparées en majeure partie avant le commencement de la guerre; l'espace où se déroulent les actions de combat aussi que la durée de la phase initiale de la guerre peuvent présenter des variations, mais l'agresseur et le défenseur s'efforcent de rendre cette phase la plus courte possible; dans la phase initiale de la guerre, c'est toujours l'agresseur qui a l'initiative stratégique; presque toujours la phase initiale de la guerre se répercute fortement sur la conduite de la guerre.

Les contenus essentiels de la phase initiale de la guerre sont: les opérations de toutes sortes et à tous les niveaux; la mobilisation et le déploiement stratégiques des forces armées; passage de toutes les structures de la société à l'organisation du travail propre aux conditions de guerre; les activités du domaine des affaires extérieures; atténuation des conséquences dues aux attaques massive de l'agresseur, etc.

Les faits essentiels qui déterminent la durée de la phase initiale de la guerre sont: le développement technologique et technique qui a permis que les actions de combat soient très dynamiques et que les objectifs de la guerre puissent être réalisés dans un délai plus court; de grands coûts de la guerre et les facteurs politiques dont l'effet est de nature limitative; les types d'agression et de guerre; l'emploi des armes de destruction massive; le degré de surprise réalisé; le niveau de la préparation des forces armées du défenseur et de toutes les autres structures de la société pour mener la guerre, et l'influence des forces de la „guerre spéciale” sur la préparation, l'état et le passage de la société au régime de guerre.

A la fin on donne la définition suivante:

„LA PHASE INITIALE DE LA GUERRE est la période de la guerre dont le commencement est marqué par l'agression et dont la fin signifie le passage de la société au régime de guerre. Y sont réalisés les objectifs stratégiques initiaux de la défense du pays par l'exécution de différentes opérations ainsi que de combats et batailles massifs menés de façon autonome et effectués par les forces déployées avant le commencement de l'agression. En même temps sont mobilisées toutes les ressources du pays, c.a.d. mises au régime de guerre, alors que des activités diplomatiques sont engagées pour déterminer la position internationale du pays nouvellement créée. La durée de cette période peut être variable et dépend de nombreux facteurs d'ordre général et particulier, notamment du caractère de l'agression, de l'emploi des armes de destruction massive, du degré de surprise ainsi que du niveau et de la valeur globale des préparatifs de la société pour la guerre. Elle peut avoir une influence décisive sur la conduite de la guerre et sur l'issue de cette dernière”.

О ПОНЯТИИ „НАЧАЛЬНЫЙ ПЕРИОД ВОЙНЫ“

Применяя метод специализации понятия, автор пытается провести анализ и определить понятие „начальный период войны“, используя при этом существующие определения и описания содержания этого понятия.

Начальный период войны обладает своими существенными формами, среди которых можно выделить: соответствующие (противоположные) стратегические цели наступающего и обороняющегося; подготовка сил, участвующих в начальном периоде войны, большей частью проводилась до начала войны; пространство, на котором проводятся боевые действия, и продолжительность начального периода войны бывают различными, а наступающий и обороняющийся стараются предельно сократить этот период; стратегическая инициатива в начальном периоде войны всегда находится на стороне наступающего; начальный период войны почти всегда имеет большое влияние на дальнейший ход войны.

Основными содержаниями начального периода войны являются: операции всех видов и уровней; мобилизация и стратегическое развертывание вооруженных сил; переход всех структур общества на деятельность в военных условиях; внешнеполитическая деятельность; устранение последствий массовых ударов агрессора; и др.

Существенными факторами, определяющими продолжительность начального периода войны, являются: техническо-технологическое развитие, обеспечившее высокую динамичность боевых действий, благодаря чему можно достичь цели войны в более короткий период времени; большие расходы по войне и политические факторы, действующие ограничивающе; вид агрессии и войны; использование оружия массового поражения; степень внезапности; уровень подготовленности вооруженных сил обороняющегося и всех структур общества к войне и влиянию сил „специальной войны“ на режим работы и жизни в военных условиях.

В конце дается следующее определение: „НАЧАЛЬНЫЙ ПЕРИОД ВОЙНЫ, являющийся периодом времени войны, начинается агрессией, а заканчивается переходом общества на военный режим работы и жизни. В течение этого периода осуществляются начальные стратегические цели обороны страны путем проведения разнообразных операций и самостоятельных массовых боев и сражений, проводящихся силами, развернутыми до начала агрессии. Одновременно, мобилизируются все ресурсы общества, то есть, переходят на военный режим жизни и работы, а дипломатической деятельностью утверждается новая международная позиция страны. Продолжительность этого периода бывает различной, зависит от многочисленных общих и частных факторов, в первую очередь от характера агрессии, использования оружия массового поражения, степени внезапности и от уровня и всобъемлемости подготовок общества к войне в мирное время. Может оказывать большое влияние на дальнейший ход войны, даже и на ее исход.